

บทที่ 4

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอภิปรายกับทฤษฎีเกี่ยวกับ ปัญหาและการแก้ปัญหา

เนื้อหาในบทนี้ เป็นการค้นคว้าที่จะต้องนำผลการค้นคว้าที่สำคัญๆ จากบทที่ 1 และ 3 มาวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อจะหาความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาสำคัญในบทที่ 1 กับบทที่ 2 และ 3 เพื่อหาหลักฐานสนับสนุนสมมุติฐานที่ตั้งไว้ว่าน่าจะมีทฤษฎีทางอภิปราย เป็นความเชื่อพื้นฐาน ในการนำเสนอผลงานของเขาในแง่มุมต่างๆที่หลากหลาย เนื่องจากผลงานทางความคิดของเขาแม้ว่าจะหลากหลาย แต่ก็ล้วนเกี่ยวข้องกับปัญหาและการแก้ปัญหาของมนุษย์ที่เป็นอยู่ ฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่า ถ้ามีแนวคิดทางอภิปรายเป็นความเชื่อพื้นฐานที่ซึมซาบอยู่ในทฤษฎีการเสนอปัญหาและการแก้ปัญหาของเขา แสดงว่า ในผลงานทั้งหลายของเขามีแนวคิดทางอภิปรายเป็นความเชื่อพื้นฐาน

ดังนั้นเพื่อให้เป็นการเกี่ยวโยงในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ในบทนี้ให้ชัดเจน จึงมีความจำเป็นจะต้องนำเนื้อหาสำคัญๆในแต่ละบทมาสรุป ซึ่งอาจจะละเอียดกว่าหรือแตกต่างจากการสรุปท้ายบทของแต่ละบท ซึ่งวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

จากบทค้นหาเกี่ยวกับปัญหาทางอภิปรายของกฤษณมูรตินั้น พอลจะรวบรวมลักษณะร่วมที่ปรากฏอยู่ตลอดเวลาได้ดังนี้คือ

1. มีลักษณะเป็นข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่
2. มีลักษณะเป็นเอกภาพทั้งหมด
3. มีลักษณะเป็นการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

จากลักษณะร่วมทางอภิปราย 3 ลักษณะนี้ นำมาซึ่งญาณวิทยาที่ไม่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสบการณ์และด้วยเหตุผล เพราะประสบการณ์คือเรื่องในอดีตจึงไม่สามารถจะรับรู้สิ่งที่เป็นปัจจุบันและใหม่อยู่เสมอได้ ส่วนระบบเหตุผลก็เป็นผล จากความคิดซึ่งก็หนีไม่พ้นความเก่าของประสบการณ์ จึงมีญาณวิทยาซึ่งเราสามารถรับรู้ความจริงได้โดยประสบการณ์ตรง หรือการรับรู้โดยตรงแบบวิสุทธิโดยทันทีทันใด ซึ่งอาจจะเรียกว่า การหยั่งรู้ หรือเข้าใจแจ้งโดยปัญญานั้นเอง

ยังมีสภาวะอีกอย่างหนึ่งที่ความคิดเกี่ยวกับตัวตนเพื่อปกป้องตัวเองได้สร้างขึ้นไม่ใช่ข้อเท็จจริงได้แก่ กาลเวลาทางจิต อวกาศที่คับแคบ ทำให้ดูเหมือนว่า สรรพสิ่งแย่งแย่งจ่ากัด ไม่เคลื่อนไหว มั่นคง ดาวร สามารถที่จะรู้ได้ช่วยประสบการณ์หรือระบบเหตุผล แต่ตัวความคิดเองก็มีการเคลื่อนไหว ไม่คงทนดาวร ฉะนั้นเมื่อสิ่งที่มันสร้างขึ้นมว แม้จะดูราวกับว่ามันคงดาวรไม่เคลื่อนไหว ก็เป็น เช่นเดียวกับตัวมันเอง อาจจะใช้คำว่า "มายา" ก็ได้ เมื่อความคิดได้สร้างมายาขึ้นมา จึง ชัดแย้งกับข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ ความชัดเจนเหล่านี้คือ ปัญหาตามธรรมชาติของกฤษณมูรตินั้นเอง ต่อไปนี้จะค้นหาลักษณะอภิปรายและผลของอภิปรายซึ่งชี้ชัดว่าอยู่ตลอดในการเสนอปัญหา และการ แก้ปัญหาทั้งด้านปัจเจกบุคคล และด้านสังคมของกฤษณมูรติ

1. อภิปรายกับปัญหาปัจเจกบุคคล

ปัญหาคือความชัดเจน เกิดจากการที่มนุษย์ดำรงอยู่อย่างทุกข์ยาก กังวล ปวดร้าว เป็นคัน จึงมีความพยายามที่จะปกป้องตัวเอง ซึ่งเป็นผล ของประสบการณ์ ความรู้ มโนภาพ ในการพยายามหนีจากสภาพที่เป็นอยู่นี้เอง กาลเวลาทางจิตจึงเกิดขึ้น คือได้สร้างสิ่งที่ควรเป็น เมื่อมีการแบ่งระหว่างสิ่งที่เป็นอย่างกับสิ่งที่ควรเป็นนี้เอง ความชัดเจนจึงเกิดขึ้น ในการพยายาม หนีจากสิ่งที่เป็นอย่างนี้เอง ปัญหาความกลัวก็เกิดขึ้น

ความกลัว จะคัดค้านสติปัญญาและความสามารถของมนุษย์ ทำให้เกิดการแข่งขัน แก่งแย่งกัน ความกลัวเกิดขึ้นได้อย่างไร

เนื่องจากมนุษย์อยู่ในความว่างเปล่า ไม่มั่นคง ไม่รู้ว่าอนาคตจะเป็นอย่างไร อดีต ถึงแม้ว่าจะมีประสบการณ์ความไม่มั่นคง แต่ก็ยังปลอดภัยอยู่ ต่ออนาคตมนุษย์ไม่สามารถรู้ได้ ในการแสวงหาความมั่นคงหรือการหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่เป็นอย่างนี้เอง คือ ความกลัว มนุษย์จึงแสวงหา ความมั่นคง

การยึดมั่น หึงหิง บุคคลหรือความเชื่อใจที่คิดว่าพอจะทำให้มั่นคงปลอดภัยได้ ก็เป็น การแสดงออกอย่างหนึ่งของความกลัวนั่นเอง เห็นได้ว่าความคิดที่เกี่ยวกับกาลเวลาทางจิตเป็น รากฐานของความกลัว เป็นต้นกำเนิดของความกลัว การกระทำโดยฉับพลันนั้น จะไม่มีความกลัว นอกจากนั้นแล้ว ความทะยานอยากก็เป็นรากฐานของความกลัวเหมือนกัน

ความทะยานอยาก คือการต้องการบางอย่าง การขาดแคลนบางอย่าง คิดถึง

บางอย่างและปรารถนาอยากได้ ความทะยานอยากไม่เพียงสร้างความกลัว ยังสร้างความเพลิด
 เพลินยินดีขึ้นด้วย ยิ่งยึกความทรงจำเกี่ยวกับความสุขเพลิดเพลิน ปรารถนาจะสืบต่อมากเท่าใด
 ก็กลัวจะสูญเสีย กลัวจะเจ็บปวดมากเท่านั้น ความกลัวและความเพลิดเพลินจึงเหมือนเหรียญ
 สองด้านนั่นเอง ความรู้สึกตอบสนองต่อสิ่งต่างๆเป็นปกติวิสัย แต่เมื่อความนึกคิดได้สร้างมโนภาพ
 ขึ้น ความทะยานอยาก เกิดขึ้น ทำให้เกิดเจตจำนงการเลือกชั้น ฉะนั้นความทะยานอยากใน
 ฐานะของเจตจำนง การเลือกจะเป็นเครื่องมือ ทำให้ตัวคนกำหนดเงื่อนไขข้อจำกัดไปในทิศทางต่างๆ

ดังนั้นความนึกคิดจึงเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดความทะยานอยากเกิดขึ้นมา

ความนึกคิด คือการตอบสนองของประสบการณ์และความรู้ สะสมในสมองของมนุษย์
 ในฐานะความจำของสิ่งในอดีต มันยังก้าวล้ำตัวเองไปในอนาคตในฐานะความหวัง ความนึกคิด
 เป็นกระบวนการทางวัตถุ ไม่ใช่วิญญาณอมตะ จะจบสิ้นลงเมื่อร่างกายตายลง ความนึกคิดได้สร้าง
 โครงสร้างทั้งหมดที่เป็นตัวฉันทเกิดขึ้นมา ความนึกคิดมีขอบเขตจำกัด แม้พยายามสร้างอุคมคติ หลัก
 เหตุผลก็ตาม สิ่งที่มีมันสร้างขึ้นก็เป็นการพยายามของความนึกคิดที่จะไปให้พ้นขอบเขตของตัวเอง
 แต่ก็ยังคงมีขอบเขต ความนึกคิดเป็นส่วนย่อย ความนึกคิดจึงไม่สามารถเป็นทั้งหมดได้ สิ่งที่มีมันสร้าง
 ขึ้นมาจึงแบ่งแยกเป็นเฉพาะส่วนด้วย ความนึกคิดได้สร้างปัญหาทางจิตวิทยาขึ้นมา แล้วพยายามจะ
 เข้าไปแก้ไข จึงตกอยู่ในกระบวนการซ้ำซากต่อเนื่องไม่จบสิ้น ตัวคนที่ความนึกคิดสร้างขึ้นมานั้น
 เมื่อความนึกคิดเป็นกระบวนการทางวัตถุ ตัวคนจึงมีธรรมชาติเป็นวัตถุนิยมเพราะเมื่อร่างกายตายลง
 ความนึกคิดก็ยุติลง ตัวคนก็ยุติลงเช่นกัน

ความรู้ เขาเห็นว่าความรู้ทางเทคโนโลยี ความรู้เกี่ยวกับโลก ข้อเท็จจริง เป็น
 ลักษณะไม่ใช่บุคลิก มีความจำเป็น แต่ความรู้ทางจิตนั้นไม่มีความจำเป็น

การรู้คือการมีประสบการณ์ ประสบการณ์คือการระลึกได้จำได้ เราจะรู้ได้เฉพาะ
 ภายหลังเหตุการณ์ได้เกิดขึ้นแล้ว ความรู้ในอดีตที่เราสะสมไว้กลายเป็นผู้สังเกต เป็นอุคมคติ
 ด้อยค่า เป็นตัวแทนของอดีต สิ่งที่รู้ ประสบการณ์ที่คนเรามีอยู่ เมื่อนำมาใช้กับชีวิตที่ใหม่เสมอ
 ความรู้จึงกลายเป็นอุปสรรคไป ทักษะความชำนาญทำให้เกิดความรู้สึกแน่ใจมั่นคง ปลอดภัย ทักษะ
 เหล่านี้ล้วนเกิดจากความรู้ ทำให้การแสดงออกจากความรู้ก็กลายเป็นลักษณะจักรกลไป

เพราะฉะนั้น จิตที่เต็มไปด้วยความรู้ ประสบการณ์ จึงไม่สามารถเห็นสิ่งใหม่ซึ่งก็

อยู่อย่างที่มันเป็นได้ โดยไม่ตีความในรูปแบบของสิ่งที่รู้แล้ว

ความจำ ประเภทที่เป็นข้อเท็จจริงเป็นประโยชน์ แต่ความจำทางจิตวิทยาซึ่งเป็นเงื่อนไขให้จิตอยู่ในรูปแบบของสิ่งที่รู้แล้ว ไม่สามารถทำให้รับรู้ชีวิตในลักษณะใหม่ได้ชัดเจน คำว่า "ตัวฉัน" หรืออีโกก็คือความจำนั่นเอง

ความเชื่อ หากเราคำเนินชีวิตในขอบข่ายของความคิดตลอดเวลา จิตของคนเราก็จะไม่สามารถเป็นอิสระจากความเศร้าโศกเสียใจ ความกลัว การแบ่งแยก ฉะนั้นชีวิตอยู่ในความขัดแย้ง การเชื่อว่ามีอำนาจภายนอก ฤทธิ์ ระบบคิด ช่วยให้เราหลุดพ้นจากความคับแค้นจำกัดของความคิดนี้ได้ ก็คือที่มาของความเชื่อ ความกลัวเป็นสาเหตุสำคัญของความเชื่อ และความเชื่อก็เป็นการแสดงออกของความกลัวนั่นเอง

จิตสำนึก มีสองประเภทคือ ประเภทที่เป็นอิสระ จากความหะยานอยาก ไม่ใช่เป็นผลผลิตของจิต และจิตสำนึกที่เป็นผลผลิตของจิต จิตก็เป็นผลมาจากเงื่อนไขของความกระหายอยาก นั่นคือ รูปของอัตตาหรือตัวคนนั่นเอง จิตสำนึกประกอบด้วย อัตตาของคนคนหนึ่งถูกบรรจุด้วยถ้อยคำ ความคิดรวบยอด และข้อสรุปต่างๆ และความนึกคิดของคนอื่น ความกลัว ความวิตกกังวล ความเพลิกเพลิกยินดี ความสุขและความเศร้าโศก จิตสำนึกของคนคนหนึ่งเป็นรูปแบบของการดำรงอยู่ของคนคนหนึ่ง จิตของคนเมื่ออยู่ในอดีต ยึดเหนี่ยวแต่อดีตจึงไม่มีชีวิตหรือไม่สามารถรับรู้ความจริงได้ อัตตาในที่นี้หมายถึงความคิดเกี่ยวกับตัวตนที่ความคิดสร้างขึ้นมาเป็นลักษณะวัตถุนิยม

จากปัญหาปัจเจกบุคคลที่สรุปมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นปัญหาทางจิตใจของมนุษย์ อันได้แก่ปัญหาความกลัว และปัญหาความหะยานอยาก ซึ่งสองปัญหานี้เป็นที่มาของปัญหาอื่นมากมาย อันได้แก่ ความทุกข์ ความวิตกกังวล การแข่งขันแก่งแย่ง การสร้างพลังอำนาจ ความรุนแรงและสงคราม เป็นต้น สาเหตุของปัญหานั้นเกิดจาก "ความคิดของมนุษย์" ความคิดได้สร้างกาลเวลาทางจิตขึ้น ได้สร้างตัวตนขึ้น ความคิดอันเป็นการตอบสนองของประสบการณ์ ความรู้และความจำ เป็นตัวแทนของอดีต ความคิดจึงมีขอบเขตจำกัดคับแคบ ไม่สามารถเป็นทั้งหมดได้ ฉะนั้นในขอบข่ายของความคิด จึงไม่สามารถรับรู้สิ่งที่เป็นอยู่อย่างที่เป็นได้ เพราะความคิดได้สร้างสิ่งที่ควรจะเป็นจะกลายเป็นตลอดเวลา ความขัดแย้งระหว่างสิ่งที่เป็นอยู่กับสิ่งที่ควรจะเป็นจึงดำรงอยู่เสมอ เมื่อความคิดได้ก่อให้เกิดปัญหา ความคิดก็พยายามเข้าไปแก้ไขตลอดเวลา กฤษณมูรติเขาเห็นว่า เป็นกระบวนการที่ซ้ำซาก และแก้ปัญหาไม่ได้ จากปัญหาและการเกิดปัญหานี้ ทำให้กฤษณมูรติจึงเห็นว่าเป็นปัญหา

1. ไม่สามารถเห็นข้อเท็จจริงหรือ สิ่งที่เป็นอยู่อย่างถึมันเป็นได้ เพราะว่าการพยายามหนีจากสภาพที่เป็นอยู่ตลอดเวลา ด้วยการสร้างสิ่งทีควรจะเป็น อาจะกลายเป็น โดยแรงพยายามของเจตจำนงต่างๆของมนุษย์ ซึ่งมาจากกระบวนการของความคิดที่เป็นผลของประสบการณ์ ความรู้และความจำ ความคิดได้สร้างผู้คิด ผู้สังเกตในการรับรู้ สภาพะทีเป็นอยู่จึงไม่สามารถมองเห็นข้อเท็จจริงได้
2. เนื่องจากความคิดได้สร้างสิ่งทีควรเป็นหรืออุดมคติ ความเชื่อ ระบบคิด ฯลฯต่างขั้นมานั้น ตัวความคิดเองก็ทำให้เกิดการแบ่งแยกระหว่างสิ่งทีควรจะเป็นกับข้อเท็จจริงทีเป็นอยู่ แบ่งแยกระหว่างผู้สังเกตกับสิ่งทีถูกสังเกต ผู้คิดกับตัวความคิด ความคิดได้สร้างโครงสร้างทั้งหมดของการแบ่งแยก เกิดขอบเขตทีจำกัด จึงไม่สามารถรับรู้ลักษณะทั้งหมด ลักษณะเอกภาพของความจริงทีเป็นอยู่ได้
3. เนื่องจากความคิดเป็นการสนองตอบของประสบการณ์ และความรู้ สะสมในสมองเป็นความจำ แม้ว่าจะพยายามก้าวล้าไปในอนาคตเป็นความหวัง แต่ทั้งหมดนี้ก็เป็นตัวแทนของอดีต สิ่งทีความคิดสร้างเป็นผู้สังเกต ผู้คิด สิ่งทีควรจะเป็น อุดมคติ ฯลฯ จึงเป็นตัวแทนของอดีต ซึ่งไม่สามารถจะรับรู้หรือเห็นความจริงของชีวิตทีใหม่ และสิ่งทีใหม่อยู่เสมอได้นั้นก็คือ สรรพสิ่งทีเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอจึงมีความใหม่อยู่เสมอ

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ธรรมชาติของอภิปรัชญา 3 ลักษณะ ได้แทรกอยู่ในกระบวนการเสนอปัญหาปัจเจกบุคคลตลอดเวลา การไม่สามารถมองเห็นความเป็นจริงอย่างถึมันเป็นทำให้เกิดปัญหาปัจเจกบุคคลขั้นมา

อีกประการหนึ่ง คือ ธรรมชาติเรื่องกาลเวลาและอวกาศ ซึ่งกาลเวลาทางจิตเป็นเรื่องทีความคิดได้สร้างขั้นมา ความคิดเป็นการสนองตอบของประสบการณ์ ความรู้ทีสะสมในรูปของความจำ ซึ่งล้วนเป็นเรื่องของอดีต ทีพยายามจะปกป้องตัวเอง ด้วยการพยายามยื่นล้าเข้าไปในอนาคต ในรูปของความหวัง อุดมคติ สิ่งทีควรจะเป็น จะกลายเป็นนี้คือ กาลเวลาทางจิต ซึ่งเป็นการหนีจากข้อเท็จจริงทีเป็นอยู่ ทำให้เกิดปัญหาทำให้เกิดความขัดแย้ง ธรรมชาติของปัญหาก็คือ การเคลื่อนไหวของความคิดในรูปแบบของกาลเวลานั้นเอง ถ้าไม่มีกาลเวลาทางจิตก็คือไม่มีความคิดเกี่ยวกับอนาคต คือไม่มีปัญหา ไม่มีความกลัว และความทะยานอยาก

กาลเวลาทางจิตในหรรษณะของเขาได้เข้ามาทำให้เกิดการหนีจากข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ รูปแบบความหวัง อุดมคติ สิ่งที่จะควรจะเป็น ฯลฯ ทำให้การรับรู้สิ่งที่เป็นอยู่ถูกบิดเบือนหรือบดบังไป เพราะการพยายามหนีย่อมไม่อาจที่จะเผชิญหน้าและรับรู้สิ่งที่เป็นอยู่จริงขณะนั้นได้ ไม่สามารถรับรู้โดยตรงไม่สามารถจะรับรู้สิ่งที่เป็นอยู่อย่างถ่มนเป็นได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นมีกาลเวลาทางจิตเข้ามาเกี่ยวข้องกับตลอดทั้งกระบวนการ

นอกจากนี้ การหนีจากสิ่งที่เป็นอยู่ มาจากความคิดที่พยายามปกป้องตัวเอง หึงหาความเชื่อ ความหวัง อุดมคติ ฯลฯ ในอนาคต ก็คือรูปการของอวกาศที่ทับแถมที่มีตัวตน เป็นจุดศูนย์กลางในการพยายามขยายขอบเขตของตัวเอง โดยเชื่อมโยงถึงสิ่งที่กว้างกว่า อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีจุดศูนย์กลางแห่งตัวตน เพื่อปกป้องตัวเอง อวกาศที่ทับแถมจึงเกี่ยวข้องกับการมองปัญหา การเกิดปัญหาของมนุษย์ที่เป็นอยู่ด้วย

2. อภิปรายเกี่ยวกับการแก้ปัญหาล้างเจกอบุคคล

กฤษณมูรติได้ปฏิเสธรระบบคิด วิธีการ เทคนิคเพื่อจะบรรลุในการแก้ปัญหาล้างเจกอบุคคล เพราะสิ่งเหล่านี้มาจากพื้นฐานของอุดมคติหรือความคิดซึ่งเป็นตัวก่อให้เกิดปัญหาขึ้นมา เมื่อความคิดก่อให้เกิดปัญหาขึ้นมา การเอาความคิดไปแก้ปัญหาย่อมเป็นไปไม่ได้ เขาเสนอ"การเข้าใจปัญหาคือการแก้ปัญหาล้างเจกอบุคคล" การเข้าใจหมายถึง การเข้าใจในตัวตนหรือการรู้เกี่ยวกับตัวตน การรู้ตัวตนต้องผ่านกระบวนการใส่ใจสิ่งที่เป็นอยู่อย่างถ่มนเป็น โดยไม่มีความคิดเกี่ยวกับตัวตนมาเกี่ยวข้อง จึงเป็นการแสดงออกของปัญญา ที่ทำให้จิตสงบลงได้อย่างแท้จริง มนุษย์จะเป็นอิสระอย่างแท้จริง จากความทะยานอยากใดๆ การแก้ปัญหาล้างเจกอบุคคลนี้ เขาเสนอให้เห็นได้ชัดเจนเกี่ยวกับ อิศรภาพ ปัญญา การใส่ใจ และสมาธิ

อิศรภาพหรือความหลุดพ้น หรรษณะเกี่ยวกับอิศรภาพหรือการหลุดพ้นนั้น เกี่ยวพันกับการที่ต้องเข้าใจปัญหาล้างเจกอบุคคล ชีวิตที่เป็นทั้งหมดเป็นการเคลื่อนไหวในความสัมพันธ์ ความหลุดพ้นมิใช่เป้าหมายที่หยุดนิ่ง หากเป็นวิถีชีวิตที่เคลื่อนไหวเป็นศิลปะการเป็นอยู่อย่างไม่ใช่แรงพยายามใดๆ เป็นอิสระจากสาเหตุของการแบ่งแยกจำกัดและหยุดนิ่ง

ปัญญา เป็นการรับรู้สิ่งปรากฏอยู่ทั้งหมด เป็นการกระทำโดยทันทีทันใด ไม่ใช่กาลเวลา ปราศจากการเลือกแรงพยายาม ที่มาจากศูนย์กลางของแรงจูงใจแห่งตัวตน เป็น

การสังเกตที่ไม่ใช่เป็นลักษณะของบุคคล ขณะที่ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องสามารถมองเห็น แยกแยะสิ่งจะออกจากความผิดพลาด สิ่งที่ไม่ใช่ปัญญาคือ การกระทำที่มาจากระบบคิดเหตุผล ความเชื่อ ข้อสรุปใดๆ มาจากแรงจูงใจในตัวคน คือรางวัลและการลงโทษ เพราะผลของความคิดต้องการความมั่นคง ลักษณะเคลื่อนไหวของมัน ต้องการความมั่นคง แต่ตัวปัญญาไม่ต้องการความมั่นคง การแสดงออกของปัญญาคือ การเข้าใจสิ่งที่เป็นอยู่อย่างแท้จริง เป็นการรู้แจ้งหรือการหยั่งรู้นั่นเอง

ความใส่ใจ เป็นการใส่ใจโดยไม่มีทางเลือก และเป็นการใส่ใจทั้งหมด ไม่มี การแบ่งแยก ไม่มีความคิด และกาลเวลาอันเป็นผลพวงของประสบการณ์และความจำเข้ามาเกี่ยวข้อง

สมาธิของเขา ไม่ใช่ผลพวงของความคิดประสบการณ์ใดๆ ไม่มีการแบ่งแยกขัดแย้ง ไม่ใช่แนวทางไปสู่จุดหมาย และไม่ใช่จุดหมายที่จะบรรลุ ไม่อยู่ภายใต้คำชี้นำของระบบคิดใดๆ ความเชื่อใดๆ สมาธิประกอบด้วย การเข้าใจรู้ในตัวคน มีการใส่ใจที่มีลักษณะเป็นไปโดยธรรมชาติ และทันทีทันใด เลื่อนไหลเปลี่ยนแปลง จิตสงบ ร่างกายและสมองสงบ ความขัดแย้งต่อสู้สิ้นสุดลง ปัญญาปัจเจกบุคคลยุติลง

จากการสรุปการเสนอการแก้ปัญหาปัจเจกบุคคลนั้น เขาปฏิเสธความคิดหรือผลจากความคิด อันได้แก่ ระบบคิด วิธีการ เทคนิคเพื่อจะบรรลุการแก้ปัญหาเพราะความคิดเป็นผลของประสบการณ์และ ความรู้ ความจำ เป็นตัวการที่ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นมา ความคิดจึงไม่สามารถแก้ปัญหาที่ตัวเองสร้างขึ้นมาได้ เพราะไม่สามารถจะรับรู้หรือมองเห็นสิ่งที่เป็นอยู่หรือข้อเท็จจริง หรือ ปัญหาย่างแท้จริงได้ โดยไม่มีความในรูปแบบ ของสิ่งเก่าที่รู้แล้ว ซึ่งจำกัด คับแคบและแบ่งแยก เขาเสนอว่า การเข้าใจปัญหาคือการแก้ปัญหา การเข้าใจคือการรู้ในตัวเอง ซึ่งต้องผ่านการใส่ใจทั้งหมดต่อสิ่งที่เป็นอยู่อย่างที่มีนัยเป็น โดยไม่มีการเลือกใดๆ โดยทันทีทันใด คือไม่มีกาลเวลาทางจิตเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เลื่อนไหลไม่หยุดนิ่ง เป็นไปเองโดยธรรมชาติ

ทำไมเขาจึงเสนอว่า "การเข้าใจคือการแก้ปัญหา"

เพราะว่า ปัญหาคือความขัดแย้ง อันเกิดมาจากการคิดได้สร้างสิ่งที่เป็นมายา มาบังคับการมองเห็นข้อเท็จจริง ได้สร้างสิ่งที่ควรจะเป็นมาขัดแย้งกับสิ่งที่เป็นอยู่ พยายาม

หนีจากสิ่งที่เป็นอยู่ จึงไม่สามารถรับรู้หรือเห็น หรือเข้าใจข้อเท็จจริงได้เลย ฉะนั้นการเข้าใจซึ่งในทันทีหมายถึงการรู้ในตัวตน โดยผ่านการใส่ใจทั้งหมดต่อสิ่งที่เป็นอยู่อย่างที่มีนัยเป็น โดยไม่มีการเลือกโดยทันทีทันใด ซึ่งก็คือ การรับรู้ข้อเท็จจริงโดยไม่มีอะไรมาบิดเบือน ซึ่งก็คือการแก้ปัญหาที่ตนเอง

จากตอนนี้จะเห็นได้ว่า กฤษณมูรติได้นำญาณวิทยาที่กล่าวถึงรับรู้ต่อสิ่งที่เป็นอยู่โดยตรงทันทีทันใดมาแก้ปัญหา ซึ่งญาณวิทยานี้ เขาเชื่อว่าสามารถที่จะรับรู้ความจริงแท้หรือสิ่งที่กำลังเป็นอยู่หรือข้อเท็จจริง ซึ่งเป็นการแสดงถึงลักษณะทางอภิปรัชญา ดังนี้คือ

1. การใส่ใจทั้งหมดต่อสิ่งที่เป็นอยู่อย่างที่มีนัยเป็น โดยไม่มีการเลือก สิ่งที่เป็นอยู่อย่างที่มีนัยเป็นนี้สามารถแสดงให้เห็นถึงทรรศนะอภิปรัชญาที่สรรพสิ่งเป็นข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่
2. การใส่ใจทั้งหมดนั้น แสดงถึงทรรศนะอภิปรัชญาความเป็นเอกภาพทั้งหมด ไม่มีการแบ่งแยกและการที่เสนอว่า การไม่มีการเลือกใดๆก็คือ ไม่มีการแบ่งแยกโดยความคิดเกี่ยวกับตัวตน เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย
3. โดยทันทีทันใด ไม่มีกาลเวลา เลื่อนไหลไม่หยุดนิ่ง แสดงถึงอภิปรัชญาที่สรรพสิ่งมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงใหม่อยู่เสมอ มีแต่การรับรู้โดยทันทีทันใดเท่านั้นที่จะสามารถรับรู้สิ่งที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงนี้ได้

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า การแก้ปัญหาปัจเจกบุคคลของเขา มีลักษณะอภิปรัชญาซึมซาบอยู่ตลอดเวลาซึ่งผ่านญาณวิทยา ที่รับรู้โดยตรงทันทีทันใด

นอกจากนี้แล้ว ความคิดในฐานะกาลเวลาทางจิต ตัวตนอันเป็นจุดศูนย์กลางของอวกาศที่ทับแถม ทั้งกาลเวลาทางจิตและอวกาศที่ทับแถม ที่ความคิดได้สร้างขึ้นมา ทำให้เกิดการปิดบังการเห็นข้อเท็จจริง ฉะนั้นการใส่ใจทั้งหมดต่อสิ่งที่เป็นอยู่อย่างที่มีนัยเป็น โดยไม่มีการเลือก นี่ก็คือการเห็นโดยบทบาทของความคิด ในฐานะกาลเวลาทางจิต และอวกาศที่ทับแถม ไม่เข้ามามีส่วนในการปิดบังข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ จึงเป็นการเห็นที่แท้จริง สามารถเห็นสิ่งที่เป็นอยู่อย่างที่มีนัยเป็นโดยไม่หลีกเลี่ยงนี้ พิจารณาจากตอนนี้แสดงถึงทรรศนะกาลเวลาทางจิตและอวกาศที่ทับแถม เข้ามามีบทบาททำให้เกิดปัญหา และเมื่อมีการหยุดจบลงของกระบวนการความคิดในฐานะกาลเวลาและอวกาศ ก็คือ การปิดบังบิดเบือน หลีกเลี่ยงการมองข้อเท็จจริง

ยังมีอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ทำไม การรู้ในตัวตนจึงมีความสำคัญในบทบาทของการแก้ปัญหาของเขา

เมื่อพิจารณาปัญหาและการแก้ปัญหาของมนุษย์ อันเป็นธรรมชาติที่ดำรงอยู่ในมนุษย์ทุกคน มีเหมือนกันมานานแล้วหลายพันปี ลักษณะของปัญหาคือการที่มนุษย์ไม่รู้จักตนเอง ถูกทัศนการด้วย มายาภาพที่ความคิดสร้างขึ้นมานั้นเป็นลักษณะที่คับแคบจำกัด กระบวนก่อเกิดปัญหาและแก้ปัญหาของมนุษย์ อยู่ในแควดวงของตัวตนอันเป็นผลของความคิด ความจำ ประสบการณ์ ความรู้ เพื่อปกป้องตนเอง เมื่อมีปัญหามนุษย์ก็พยายามหนีโดยไม่สามารถตระหนักถึงปัญหาที่แท้จริงเป็นอย่างไร สาเหตุของปัญหาคืออะไร มนุษย์ภายใต้สายตาแห่งอภิปิทยายามปกป้องตนเอง กล่าวการที่จะต้องเผชิญหน้ากับปัญหา กับสิ่งที่เป็นอย่างที่มันเป็น เพราะมายาภาพหรือกรอบที่ทัศนการมนุษย์ให้คับแคบจำกัด บังคับให้มนุษย์ต้องหนี แต่ปัญหาก็ยังตามมนุษย์ไปตลอดเวลา เปรียบเหมือนเงาที่วิ่งตามผู้วิ่งหนีตลอดเวลา กระบวนการแก้ปัญหาที่ซ้ำซากวงวนจึงเป็นวงจรชั่วร้ายที่ผูกมัดมนุษย์ให้ดำรงอยู่ เช่นนี้ นับพันปี กล่าวคือ กระบวนการความคิดสร้างปัญหาขึ้นมา กระบวนความคิดอีกนั้นแหละที่พยายามแก้ปัญหา ถ้าหากเปรียบปัญหาเป็นไฟที่เผาผลาญมนุษย์แล้ว กระบวนการความคิดจึงเป็นเช่นเชื้อไฟทำให้เกิดการลุกไหม้ เมื่อเอาเชื้อไฟไปดับไฟ ผลก็คือไฟลุกไหม้อยู่ตลอดเวลา เพราะความคิดย่อมไม่มีความสามารถที่จะเห็นทั้งหมดได้ มันจะเห็นในขอบเขตของสิ่งที่รู้แล้วเท่านั้น แต่ปัญหาและสาเหตุที่กำลังเกิดอยู่เป็นสิ่งที่รู้และไม่รู้ที่กำลังดำเนินไป ความคิดจึงไม่สามารถเห็นได้ทั้งหมดเพราะความจำกัด คับแคบของตัวความคิดเอง กระบวนการมายาภาพขัดแย้งกับข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่จึงดำเนินไปอย่างพ้นจากวิสัยของความคิดจะหยั่งรู้ได้ จากเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดนี้คือ มนุษย์ไม่สามารถตระหนักถึงปัญหาที่แท้จริง ไม่ตระหนักถึงการถูกทัศนการให้จำกัดคับแคบ ซึ่งเกิดขึ้นในจิตใจของมนุษย์ บัจเจกบุคคลทุกคน ฉะนั้นการรับรู้ในตัวตนที่เป็นอยู่คือการรู้จักปัญหาที่แท้จริงตลอดจน สาเหตุของปัญหาที่ดำรงอยู่ขณะนั้นทั้งหมดของปัจเจกบุคคล จึงมีปัญหาคือว่า การเห็นปัญหาที่แท้จริง ตลอดจนสาเหตุของปัญหาที่ดำรงอยู่ในขณะนั้นทั้งหมด จะแก้ไขปัญหาคืออย่างไร? จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เนื่องจากการไม่รู้ถึงกระบวนการของปัญหาที่แท้จริง ทำให้เกิดปัญหา แม้การพยายามเอาความคิดเข้าไปมีบทบาทในการแก้ปัญหา ซึ่งก็คือ กาลเวลาและอวกาศ ทำให้เกิดปัญหา การเอาตัวที่ทำให้เกิดปัญหาไปแก้ไข

ปัญหา คือการสร้างปัญหาโดยไม่รู้จักรอบส้นนั่นเอง ซึ่งเป็นวิธีการที่มนุษย์ใช้แก้ปัญหากันโดยปกติ การหนีปัญหาด้วยรูปแบบต่างๆที่ถูกความคิดสร้างขึ้นมานั้น ฉะนั้นเมื่อเห็นปัญหาที่แท้จริงที่ดำรงอยู่ขณะนั้น ก็สามารถเห็นสาเหตุของปัญหาด้วย เพราะปัญหาและสาเหตุเกิดขึ้น ดำรงอยู่ในองค์เอกภาพเดียวกัน การเห็นอย่างนี้จะยุติซึ่งกระบวนการสืบต่อของมายาภาพ หรือการแก้ไขปัญหานั้นมีรากฐานอยู่ที่ความคิด ซึ่งไม่สามารถรับรู้สิ่งที่เป็นอยู่ขณะนั้นได้นั่นเอง ถ้าเปรียบเทียบแล้ว กฤษณมูรติ เขามักเปรียบเทียบการเห็นปัญหาเป็นการกระทำที่แก้ปัญหานั้น ในลักษณะที่เมื่อคนกำลังอยู่ในบ้านที่ถูกไฟไหม้ หรือเผชิญหน้ากับสัตว์ป่าที่คุ้ย่ายที่กำลังคุกคามเขาอยู่ เมื่อตระหนักถึงอันตรายที่กำลังเป็นอยู่ คนคนนั้นจะมีการกระทำที่ให้หันภัยโดยทันทีทันใด ไม่รีรอหาเหตุผลอะไรอีกเลย เมื่อรู้ว่ามายาเป็นมายา เห็นสิ่งผิดอย่างที่มีนัยคิด ก็คือเห็นความจริงนั่นเอง เห็นปัญหาอย่างที่มีนัยเป็นปัญหา เห็นความคิดได้สร้างกาลเวลาและอวกาศทำให้เกิดความขัดแย้ง ทำให้เกิดปัญหา ซึ่งก็คือการรู้ในตัวตนของปัจเจกบุคคลนั่นเอง การไม่รู้สิ่งที่เป็นอยู่อย่างที่มีนัยเป็นคือไม่รู้จักรูปปัญหาอย่างแท้จริง ก็คือไม่รู้จักรูปตัวตนที่เป็นอยู่ คือปัญหา ฉะนั้นการรู้ในตัวตน รู้ปัญหาอย่างแท้จริงก็คือการยุติลงของปัญหานั้นเอง ความรู้ในตัวตนจึงไม่ใช่ผลพวงของสิ่งเก่า ของประสบการณ์ ความรู้ ความจำ หากเป็นความรู้โดยตรง ที่มีพื้นฐานจากปัญญา

อีกประการหนึ่ง ธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ มีศักยภาพที่เป็นอิสระภาพ เพราะมนุษย์ที่ไม่จำกัด เป็นมนุษย์ทั้งหมดไม่คับแคบ ชีวิตเป็นสิ่งที่กำลังดำเนินไป ไม่ใช่อดีตที่หยุดนิ่ง ฉะนั้นมนุษย์มีธรรมชาติที่แท้จริงเป็นอิสระภาพ การเห็นในตัวตนที่แท้จริงของมนุษย์ที่เป็นอยู่ก็คือเห็นความเป็นทั้งหมดของมนุษย์ที่กำลังเป็นอยู่ คืออิสระภาพจากการจำกัดแบ่งแยก

จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ การเกิดของปัญหา และการแก้ปัญหาล้วนแล้วแต่เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ดำรงอยู่ ธรรมชาติของกาลเวลาและอวกาศที่ความคิดสร้างขึ้น ธรรมชาติที่มนุษย์เป็นทั้งหมดไม่แบ่งแยก เป็นข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ กำลังดำเนินอยู่คือมีความใหม่ เสมอไม่หยุดนิ่ง ล้วนเป็นธรรมชาติทางอภิปรัชญาที่ แทรก อยู่ตลอดเวลาของการเสนอปัญหา และการแก้ปัญหานั้น นอกจากนั้นแล้ว ยังมีธรรมชาติของความคิดที่เกี่ยวกับตัวตน ซึ่งเป็นความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของตัวตนของมนุษย์ ได้เป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาต่างๆ ธรรมชาติเกี่ยวกับตัวตนก็เป็นปัญหาหนึ่งในอภิปรัชญาเช่นกัน และแทรกอยู่ใน การนำเสนอความคิดของกฤษณมูรติต่อปัญหา และการแก้ปัญหาปัจเจกบุคคลโดยตลอด

3. อภิปรายเกี่ยวกับการแก้ปัญหาลังคม

กฤษฎมูรติมีความคิดเห็นว่า ปัญหาลังคมต่าง ๆ ล้วนเกิด ากโครงสร้างภายในจิตใจของมนุษย์เป็นสำคัญ ฉะนั้นการแก้ไขปัญหาคงแก้ที่ภายในจิตใจ ด้วยการกระทำที่เกิด ากปัญญา

ปัญหาศาสนา

รูปแบบศาสนาที่เกี่ยวกับความเชื่อ การหวังผลตอบแทน การกลัวการลงโทษอันเป็นผลของความกตัญญูที่สร้างขึ้น ล้วนนำมาซึ่งความขัดแย้งแย่งแย่งสับสน เป็นปัญหาของศาสนาที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ การแก้ปัญหานั้น ต้องแก้ที่ภายในก่อน คือปัญหาความคิด ต้องเข้าใจกระบวนการทั้งหมดของความคิด และหลุดพ้นจากมัน คือมีอิสรภาพภายในนั่นเอง จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงภายในตัวมนุษย์ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของศาสนาที่แท้จริง

ปัญหาการศึกษา

การศึกษาปัจจุบัน เขาเห็นว่าล้มเหลว การเน้นความสามารถด้านเทคนิค และการสะสมข้อมูลวิชาการ อุดมคติทางการศึกษา การเสนอรางวัลและการลงโทษ นำมาซึ่งการไม่เข้าใจสภาพที่เป็นอยู่อย่างแท้จริง หนีจากสิ่งที่เป็นอยู่ ไม่สามารถหลุดพ้นจากเงื่อนไขที่เป็นอยู่ ทำให้เกิดความหวาดกลัว ขัดแย้ง จิตเฉื่อยชา ยอมรับและเห็นแก่ตัวอย่างรุนแรง นำมาซึ่งการเกิดสงครามครั้งใหญ่ที่ได้เกิดขึ้นแล้วในประวัติศาสตร์โลกถึงสองครั้ง การแก้ปัญหการศึกษาที่พยายามเอาระบบหนึ่งมาแทนอีกระบบหนึ่งที่มีอยู่ เขาเห็นว่าไร้ประโยชน์ ฉะนั้นการแก้ไขปัญหการศึกษา การศึกษาที่ถูกต้องนั้น เป็นการตื่นของปัญญา เมื่อมีปัญญา ทำให้เกิดความเป็นระเบียบขึ้น การตื่นของปัญญานี้ต้องเข้าใจตนเอง เอาใจใส่โดยไม่มีการเลือกใจ เป็นการรู้ในตัวตน ซึ่งปัญญานี้ จะทำให้ปัจเจกชนมีการเปลี่ยนแปลง ระบบการศึกษาจึงจะเปลี่ยนไปได้ ปัญหการศึกษาจึงจะแก้ได้

ปัญหาจริยศาสตร์

ต่อปัญหาศีลธรรม จริยธรรมนั้น เขาไม่เห็นด้วยกับศีลธรรมที่เป็นอุดมคติอันมาจากความคิดประสพการณ์ และความจำ เป็นสิ่งที่ควรจะเป็น เป็นแบบแผนรูปแบบที่มากำหนดการกระทำของมนุษย์

การแก้ไขนั้น เขาเสนอศีลธรรมที่เป็นการกระทำที่เป็นระเบียบอยู่บนพื้นฐานของปัญญา เป็นทั้งหมดไม่แบ่งแยกคับแคบ เป็นการกระทำที่เกิดโดยทันทีทันใด เคลื่อนไหวโดยตัวของมันเองไม่มีการบังคับและไม่แยกจากข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่

ปัญหาสงครามและความรุนแรง

สงครามและความรุนแรง เกิดจากสภาพภายในของแต่ละบุคคล ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ความทะยานอยาก ประสบการณ์ที่รวมศูนย์เป็นตัวตน ก่อให้เกิดการแบ่งแยกชั้น จะยุติ สงครามและความรุนแรงต้องยุติที่ภายในตัวบุคคลเสียก่อน บุคคลต้องตระหนักถึงภัยของสงคราม ของความรุนแรง จะตระหนักรู้ได้ต้องมีการเห็นทั้งหมดของความรุนแรงและรากฐานหรือสาเหตุของมัน โดยทันทีทันใด การเห็นเป็นการกระทำในปัจจุบัน สงครามและความรุนแรงภายในจึงจะยุติลง ได้ เมื่อสงครามและความรุนแรงภายในแต่ละบุคคลยุติลง สงครามและความรุนแรงภายนอกก็จะ ยุติลงเช่นกัน

ปัญหาความเสมอภาคในสังคม

สาเหตุของความไม่เสมอภาค มิได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกหรือการจัดสรรของสังคมที่ให้ แก่บุคคลอย่างเหลื่อมล้ำต่ำสูง หากอยู่ที่ปัจจัยภายในสำคัญกว่า หากผู้ได้รับ หรือมีไว้ในครอบครอง น้อยหรือขาดแคลน ไม่รู้สึกว่าเป็นเสมอภาค ส่วนผู้มั่งคั่งสมบูรณ์ไม่รู้สึกว่าแตกต่างออกไป ปัญหานี้ ย่อมไม่เกิดขึ้น

ความเสมอภาคมิได้เพียงเฉพาะเมื่อมีความรัก เมื่อการกระทำไม่ใช่มาจากศูนย์กลาง แห่งตัวตน เป็นอิสระจากความทะยานอยากใดๆ ทุกคนจะมีความเสมอภาคตามที่ทุกคนเป็น การ การทำไม่ได้มีรากฐานจากความคิด ประสบการณ์และความจำ ซึ่งเป็นการปลุกฝังจากวัฒนธรรมและ ค่านิยมที่มีอยู่ในตัวมนุษย์มานานแล้วนั่นเอง

ปัญหาอารยธรรมและวัฒนธรรม

กฤษณมูรติเห็นว่า พื้นฐานทางจิตใจและแบบแผนโครงสร้างพฤติกรรมที่มาจากอารย- ธรรมนั้น เป็นเพียงขอบข่ายของการหลีกหนีข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย วัฒนธรรมหรืออารยธรรม ไม่ใช่จุดประสงค์เพื่อจะบรรลุ เพราะจะเป็นเพียงรูปแบบของการลอก เลียน ซึ่งไม่สามารถทำให้มนุษย์มีความสมบูรณ์ขึ้นได้ การทำตามอุดมคติ รูปแบบ ชีวิตจะตัน เช่น เป็นเสมือนเครื่องจักรกล ไม่ว่าจะเป็นอารยธรรม โครงสร้างสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ปัญหา สังคมเหล่านี้ล้วนเกิดจากโครงสร้างภายในจิตใจที่มาจาก ความคิด ประสบการณ์ และความรู้ซึ่งทำ

ให้จิตกับแค้นแบ่งแยกไม่เป็นทั้งหมด จิตที่เป็นส่วนย่อย ย่อมไม่สามารถเข้าใจความสัมพันธ์ที่ ชีวิต เป็นทั้งหมดไม่มีการแบ่งแยกได้ แม้จะพยายามเสนอทางแก้ปัญหาต่างๆ ก็เป็นการกระทำของเจต จานงค์แห่งตัวตนที่มีรากฐานจากจิตที่แบ่งแยกกับแค้นเช่นกัน ตลอดจนอุคมคติล้วนไม่อาจแก้ปัญหาได้

การปฏิบัติทางจิตคือการเตรียมวัฒนธรรมใหม่ อารยธรรมใหม่ ระเบียบในสังคมใหม่ เป็นความใหม่อย่างแท้จริง เป็นลักษณะรู้ไม่ได้ ซึ่งลักษณะของมันต้องแตกต่างจากสิ่งที่รู้ ซึ่งไม่สามารถ ทำให้เป็นรูปเป็นร่างในขอบเขตของความคิดได้เลย การปฏิบัติจึงมิใช่มาจากความคิดที่หยุดนิ่งแต่ มาจากการกระทำที่เป็นลักษณะเคลื่อนไหวของปัญญา ซึ่งเคลื่อนไหวตลอดจึงมีลักษณะสร้างสรรค์ และ ไม่ซ้ำซาก

จากปัญหาสังคมทั้งหมดที่เป็นอยู่ ณ ฤกษ์ณฤกษ์นี้ ชาวมักจะเสนออยู่ตลอดเวลาว่าปัญหาปัจ เจกบุคคลก็คือปัญหาสังคม ไม่อาจแยกจากกันได้เลย เมื่อพิจารณาข้อสรุปทั้งหมดของปัญหา และ การแก้ไขปัญหามาแล้ว เขาค่อนข้างจะมีความเห็นว่า ปัญหาสังคมล้วนเกิดจากโครงสร้าง ของปัญหาภายในจิตใจของมนุษย์ที่เป็นปัจเจกชนนั่นเอง ซึ่งเป็นผลมาจากความคิด และ ผลผลิตของ ความคิด อันได้แก่ความเชื่อ อุคมคติ ฯลฯ ที่หลีกเลี่ยงจากข้อเท็จจริง มองไม่เห็นปัญหาอย่างแท้จริง การแก้ไขปัญหามาจากกระบวนการความคิดเหล่านี้ จึงจำกัด คับแคบ แบ่งแยก ไม่สามารถแก้ไข ปัญหาได้

การแก้ไขปัญหามาเน้นที่การแก้ไขปัญหามาภายในจิตใจแต่ละบุคคลก่อน เมื่อภายในบุค คลมีการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริงแล้ว ปัญหาสังคมที่เป็นอยู่จะแก้ไขได้ เพราะปัจเจกบุคคล ทำให้เกิดสังคม ปัญหาปัจเจกบุคคลก็เป็นปัญหาสังคมด้วย ในการเปลี่ยนแปลงภายในตัวบุคคล นั้น ข้อเสนอของเขาจึงไม่แตกต่างจากการแก้ปัญหามาปัจเจกบุคคล คือ การกระทำต้องมาจากปัญญาการ เข้าใจตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเอาใจใส่หรือใส่ใจอย่างไม่มีทางเลือกโดยหันที่หันใด เคลื่อนไหวโดยตัวมันเอง ซึ่งได้วิเคราะห์มาแล้วในเรื่อง "อภิปรายปัญหาเกี่ยวกับการเสนอและการแก้ปัญหามาปัจเจกบุคคล" ซึ่งอภิปรายแสดงว่า ความเชื่อทางอภิปรายได้ซึ่งชานอยู่ในการเสนอปัญหาและ การแก้ไขปัญหามาด้วย